

POZSONY VÁROSÁNAK HÁZTARTÁSA A XV. SZÁZADBAN. I.

Irta: KOVÁTS FERENCZ.

A városok középkori háztartásáról fenmaradt emlékek igen érdekesek, s úgy pénzügytani, mint történelmi szempontból egyaránt tanulmányosak. Beható tanulmányozásukat különösen két szempont teszi kívánatossá. Az egyiket azon körülmény szolgáltatja, hogy a középkori városi pénzügyek igazgatása sok tekintetben az ujkori államháztartás szervezésének mintája volt¹⁾, a másik akkor merül föl, a midőn összehasonlítjuk, hogy a modern nagyobb városok költségvetése a századok folyamán hogy fejlődött, hogy érte el mai terjedelmének bámulatos nagyságát²⁾. Míg az utóbbi szempont követésénél a rendelkezésünkre álló levéltári anyag *számszerű feldolgozása* fogja megállapítani a középkori városok jövedelmeinek és kiadásainak viszonylagos nagyságát, addig, tekintettel az első szempontra a kutatás főleg a középkori városi háztartás szervezetének, a pénzügyi igazgatás *technikájának* elemzésére irányul.

Kutatásaink alapján megbízható eredményeket azonban csak ott érhetünk el, a hol, mint épen *Pozsony* városa levéltárában, oly anyaggal rendelkezünk, a melynek terjedelme a középkori városi háztartás teljes, vagy legalább megközelítően teljes képének rekonstruálását engedi meg. Köztudomású dolog, hogy a városi levéltárak azon anyaga, a mely pusztán a belügyekre vonatkozik, csak hézagosan maradt fenn napjainkra. Megemlíthetjük itt továbbá azt is, hogy eltekintve a XVIII—XIX. század levél- és irattári selejtezésénél követett eljárástól, már az illető kor emberei nem azon iratokat őrizték meg, a melyek céljainkra nézve fontosak, hanem azokat, a melyeknek fontossága az ő szempontjukból elsőrendű volt. Igen tanulságos és érdekes okmányok csak a véletlen szeszélye miatt menekültek meg a pusztulástól.

¹⁾ Y. ö. *Földes Béla*. Az államháztartástan (pénzügytan). Budapest, 1900. 11. 1.

²⁾ *Stieda Vilmos*. Städtische Finanzen im Mittelalter. (Jahrb. f. Nat.-Oek. u. Stat. III. Folge, 17. Bd. 1899.) — 1. l. — Az u. o. felsorolt külföldi forrásokon kívül v. ö. még különösen: *Bücher K.* Der öffentliche Haushalt der Stadt Frankfurt im Mittelalter (Zeitschr. f. d. ges. Staatswiss. 52. évf. Tübingen 1896.) és *Huber P.* Der Haushalt der Stadt Hildesheim etc. Leipzig 1901.

Mindezekből az következik, hogy a középkori városi pénzügyek tanulmányozását alapos forrás-kritikának megelőznie kell. Ezen feladatot azon számos kiadványok (különösen Bél Mátyás, Katona, Fejér György okmánytárai¹⁾ és monografiák könnyítik meg, a melyek a középkori Pozsony, vagy a város egyes intézményei történetével foglalkoznak²⁾. Az anyag eképpen nagyrészt ismeretes vagy épen feldolgozva is lévén, czélszerűnek tartom, hogy az anyagkritikát egyesítsem a pozsonyi háztartás technikájának vázolásával, a melynek terjedelme ugyancsak a fentidézett monografiákra, különösen *Ortway* város történetére való hivatkozással szintén korlátozható. Így jelen tanulmányomat két részre osztom. Az elsőben a feldolgozandó anyagot, valamint azon eljárást mutatom be, a melyet a város intézői a pénzügyigazgatásnál követtek, a másodikban pedig meg fogom kísérelni, hogy a városi háztartás tényleges nagyságát kiszámítsam.

I.

Forráskritika.

Pozsony középkori háztartásának elsőrendű forrásai a *kamarakönyvek* (számadáskönyvek, kamaraszámadások, *Kammerpuch*), a melyeket a XV. században a városi kamarások irnokai szerkesztettek. A kamarakönyvek kemény bőrhártyába kötött papiroskódexek, terjedelmük 400—900 lap között váltakozik.³⁾ Az írás szép és tiszta. Az összegeket római számokkal jegyezték fel, arabs számokat csak elvétve, a fejezetek jelölésére használtak. A nyelvezet német, még pedig a középfelnémet nyelv bajor nyelvjárása.⁴⁾

1) Ujabban pedig különösen: *Fejérpataky László*. Magyarországi városok rég számadáskönyvei. Budapest, 1885.

2) *Király János*. A pozsonyi nagy-dunai vám- és révjog története, Pozsony, 1890. — *U. a.* Pozsony város joga a középkorban. Budapest, 1894. — *Kováts Ferencz*. Városi adózás a középkorban. Pozsony, 1900. — *U. a.* Pénzügyviszonyok Pozsonyban 1435—60 közt. (Ezen folyóirat VII. köt. 385., 433. l.) — *U. a.* Nyugatmagyarország áruforgalma a XV. században. Budapest, 1902. — *Ortway Tivadar*. Pozsony város története. Pozsony, 1892—1900., különösen a II. kötet 3. része: A város középkori háztartása 1300—1526. Pozsony, 1900. — *Vámossy István*. A pozsonyi katolikus polgári ápoló-intézet. Pozsony, 1898. — A régiebb kiadványok közül különösen *Rakovszky István* „Das Pressburger Rathhaus und der Stadtrath. Pressburg 1872“ című fejtegetése emelendő ki.

3) Megjegyzendő, hogy az aránylag vastag kötetekben igen sok üres lap akad úgy, hogy a kamarakönyvek tényleges tartalma kisebb annál, mint a melyet vastagságuk ígér.

4) Idézésüket *K* betűvel és római sorszámmal eszközölöm, mely sorszámról lásd az alább felhozandókat.

Elsőrendű forrás még azonkívül a *nagy városi számkönyv* (*der Stat Rechenpuch*,¹⁾ a mely vászonnal és bőrrel bevont fatáblák közé kötött nagy-ívrét nagyságú papirkódex. Ezen könyvbe a pozsonyi városi jegyző (Notarius civitatis. Statschreiber) azon jegyzőkönyveket írta be, a melyek a városi pénzügyi hivatalnokok, jelesül a kamarások, adószedők, pénztárnokok és harminczadosok végelszámolásairól felvételtek. A feljegyzéseket az 1438. évben kezdték meg s némely megszakítással az 1620. évig folytatták. A Szkv fontossága abban rejlik, hogy sok oly jegyzőkönyvet foglal magában, a melyre vonatkozó eredeti okmányok (kamarakönyvek. adókönyvek stb) teljesen elvesztek.

Úgy a kamarakönyvek sorozata, mint a Szkv jegyzőkönyvei között a XV. században több hézag támadt. A XV. század első (I. számú, idézve K I) kamarakönyve az 1434/35. pénzügyi évre (május-május) vonatkozik. Az ezt követő kamarakönyvek az 1439. év november haváig elvesztek, s csak a Szkvben maradtak meg azon végelszámolások, a melyek az 1437. év november—1439. év november közti háztartási időszakra vonatkoznak. Az 1439. év november havától az 1458. év július haváig egy félesztendő kivételével (1440. november—1441. május) a Szkvben összefüggően foglaltatnak a kamarások végelszámolásai. A hiányzó félévre vonatkozó kamarakönyv (K III) azonban eredetiben fennmaradt s az abban foglalt végelszámolási jegyzőkönyvvel ezen időszak sorozata kiegészíthető, mely időszakból huszonöt kamarakönyv található a városi levéltárban (K II—K XXVI). Az 1459. év január 1-étől az 1464. év végéig terjedő időre öt kamarakönyv (K XXVII—K XXXI) és két végelszámolás (1464?) maradt fenn. Az 1464. év után nagyobb terjedelmű rés támad úgy a kamarakönyvek sorozatában, mint a Szkv jegyzőkönyveiben, a kamarakönyvek csak a XV. század 80-as éveitől kezdve következnek ismét, a végelszámolások pedig az 1470. évtől kezdve.

Tekintettel az anyag ezen időrendi tagoltságára tanulmányom jelen első részét csak is azon összefüggő anyagrésztletre építettem, a mely az 1437. év végétől az 1458. év közepéig, tehát majdnem huszonegy esztendőre terjed. Azon válságos és viszontagságos események, a melyek ezen időszak alatt hazánkban egymást érték, kiválóan érdekessé teszik a források tartalmát. Pozsony ezen idő alatt hat kormányt uralt. Rövid egymásutánban Albert (1437—1439), annak özvegye Erzsébet (1439—40), I. Ulászló (1440—1444), Hunyadi János kormányzó (1445—1452), V. László (1452—1457) és I. Mátyás (1458) fogadták a város hírneves ujévi ajándékait.²⁾ Súlyos belviszályok dúltak az országban, s az örökös párt-

¹⁾ Első lapjának faksimilejét közzétette *Ortvay* (i. m. III. kötet, XI. melléklet). Idézése = *Szkv*.

²⁾ *Ortvay* i. m. II. 3., 346. l.

ütések nem egy alkalommal Pozsonyt az ostromlás veszélyének tették ki. A város kiadásai tekintélyes összegekkel gyarapodtak, a melyeknek fedezése növekedő nehézséget okozott a polgárságnak. A költségvetés egyensúlyát mindjobban bonyolult intézkedésekkel tartották fenn. Ezen nyomasztó viszonyok között fejlődött ki a város háztartásának rendszeressége. A város üzletekbe, vállalkozásokba bocsátkozik, kölcsönöket vesz fel, az adókulcsot felemeli, szigorúbban ellenőrzi jövedelmeinek kezelését, szóval: a XV. század közepe táján az előbb patriarchális jellegű, egyszerű városi háztartás lassanként komplikáltabbá válik. A háztartás ezen bonyolódottsága megváltoztatja, illetve fejleszti a pénzügyi szervezetet is, a mint azt alkalmam lesz alantabb kimutatni.

Mielőtt a Szkv jegyzőkönyveinek kiadásösszegeit köztetenném, csak röviden az akkor érvényben volt pénznemet akarom elemezni.¹⁾ Ezüst pénz a bécsi (fél-) denár volt, a melyet sellingekbe (solidus = 30 denár) és fontokba (phunt, talentum, libra = 240 denár) olvastak össze. Aranypénz az aranyforint (floreus auri vagy aureus, Goldguldein) volt s ezen érme szolgált tulajdonképen szorosabb értelemben vett értékmérő gyanánt. Az aranyforint színsúlya 3·5045 gramm²⁾ volt, mai értéke 11¹/₂ korona (pontosan 11·4948 korona). A bécsi denárok 1437. évtől 1458-ig folyvást csökkentek értékükben, mely értékcsökkenést és az annak megfelelő mai értékösszegeket koronákban az I. táblázat mutatja be a végelszámolási árfolyamok szerint³⁾.

I. Táblázat.

Az árfolyam érvényének ideje	Az aranyforint-tal egyenértékű denárösszeg	1000 denár	30 denár (30 denár) ér aranykoronát	240 denár (240 denár)
1437—1439	200	57·47	1·72	13·79
1439—1449. V.	210	54·74	1·64	13·41
1449. V—1451. V.	220	52·25	1·57	12·54
1451. V—1452	224	51·32	1·54	12·32
1452—1454	225	51·09	1·53	12·26
1455—1456	230	49·98	1·50	12·00
1456—1457. IV.	240	47·89	1·43	11·49
1457. IV—1458. VII.	250	45·98	1·38	11·04

1) Bővebben tárgyalva *Pénzviszonyok* cz. i. munkámban.

2) *Pénzviszonyok* 393. l.

3) T. i. azon árfolyamok szerint, a melyekkel a kamarások elszámoltak. A finomabb érték-, illetve árfolyamingadozások, mint szükségtelenek, itt nem vétettek figyelembe. Azokra nézve v. ö. *Pénzértékviszonyok* cz. értekezésem második közleményét. (Ezen Szemle VII. k. 433. sk. l.)

Czélszerű lesz a kamarakönyvek tartalmának tüzetes feldolgozása előlt a Szkvben foglalt jegyzőkönyvek adatait előrebocsátani. Ezen jegyzőkönyvek tartalmazzák:

- a) az elszámolás (helyének és) idejének feljegyzését,
- b) az elszámolásnál jelen voltak nevét és állásuk megjelölését,¹⁾
- c) a számonkért tisztviselő nevét s működésének idejét,
- d) a számadás bevételi és kiadási főösszegeit,
- e) az esetleges pénztári maradvány befizetésére vagy a túlkiadás megtérítésére vonatkozó határozatokat, s végül

f) a számonkért tisztviselő felmentését. Minthogy ezen jegyzőkönyvek a bevételt és a kiadást csak egy-egy főösszegben adják, céljainkra csak kisegítőképen és akkor használhatók fel, a midőn az eredeti kamarakönyvekkel nem rendelkezünk. Az összegek közül pedig csupán a kiadási összegeket tesszük közzé, mert a jegyzőkönyvek az itt felteendő két alapkérdésnek csak egyikére adnak választ, arra t. i., hogy mily nagyok voltak a város szükségletei, arra azonban nem felelnek, hogy mily *módon* fedeztettek ezen szükségletek. A második kérdés megoldását csak a bevételek és kiadások részletes megvizsgálása által ejt-hetjük meg, mely vizsgálatra csupán a kamarakönyvek nyújtanak alkalmat.

A II. táblázat tehát csak a Szkv jegyzőkönyveinek kiadási összegeit tünteti fel s egyidejűleg felvilágosítást nyújt arról, hogy mely időre maradtak meg az eredeti kamarakönyvek. Megjegyzem, hogy a 3. és 4. számú végelszámolás közé azon jegyzőkönyvet szűrtam be, a mely nem a Szkvben, hanem a megfelelő kamarakönyvben foglaltatik. A kiadási összegeket az összehasonlítás céljából aranyforintokba számítottam át.²⁾

1) A kamarások egy bizottságnak adtak számot, a melynek elnöke rendszerint a polgármester, tagjai a belső („Rat“) és külső („aus der Gemain“ vagy „Genannte“) tanács 2—2 vagy több tagja, jegyzője a városi jegyző volt. Például: „Vermerkt das zu den zeiten Bartholmei Scharrach Burgermaister der Stat zw Prespurg geraitt ist worden mit dem Erbern Jorig Meindl von des kamerambts wegen vnd bey der Raytung sein gewesen der benannt Burgermaister, Stephan List vnd Niclas Huetl gesworn purger des Rats auch Peter Kraus vnd Mathia Ochsel Mitburger der Stat zu Prespurg aus der gmain darzu geschafft.“ (12. számú jkv.) — A legrégebb (kamarással felvett) jegyzőkönyv másolatát „Pénzviszonyok“ cz. értekezésemben ezen Szemle VII. kötet 437. l. 4. jegyzet alatt közzétettem. A K III. jegyzőkönyvét lásd u. o. 435. l., más jegyzőkönyv-kivonatokat u. o. 443. l. 4. jegyzet, 451. l. 3—5. jegyzet alatt.

2) Az eredeti összegeket forintokban és dénárookban jegyezték fel. Miután azonban a dénárok értéke változott (v. ö. az I. táblázatot), a dénárösszegeket az illető árfolyam alapján forintösszegekre változtattam át.

II. Táblázat.

Végelszámolás sorszáma	A végelszámolásra vonatkozó idő				Kamara-könyv sorszáma	A kamarás neve	Összkiadás összegei ¹⁾ magyar aranyokban
	kezdetete		vége				
	év	hó	év	hó			
1	1437	XI.	1,38	XI.	—	Meindl György (I.)	5456:31
2	1438	XI.	1439	XI.	—	Woduscher Farkas (I.)	5867:33
3	1439	XI.	1440	XI.	II.	Wintperger Ulrik	9131:28
—	1440	XI.	1441	V.	III.	Walher Keresztély	1992:46*
4	1441	V.	1442	V.	—	Frantz Miklós	10419:01
5	1442	V.	1443	V.	IV., V.	Weynbachter György (I. II.)	5255:07
6	1443	V.	1443	XI.	VI.	Woduscher Farkas (II.)	1974:10
7	1443	XI.	1444	XI.	VII., VII.	Kugersauf Fülöp	4718:36
8	1444	XI.	1446	V.	IX., X., XI.	Meindl György (II—IV.)	3168:72
9	1446	V.	1447	V.	—	Lintacher Márton	3391:45
10	1447	V.	1449	III.	XII. XIII. XIV.	Schilher Erhart (I—III.)	8983:14
11	1449	III.	1449	V.	—	„ „ (IV.)	528:46
12	1449	V.	1449	XII.	—	Meindl György (V.)	1804:75
13	1449	XII.	1450	V.	—	„ „ (VI.)	2467:42
	1450	V.	1450	XI.	XV.	„ „ (VII.)	
14	1450	XI.	1451	II.	—	Weynbachter Gy. (III.)	2087:53
	1451	II.	1451	V.	XVI.	„ „ (IV.)	
15	1451	V.	1451	VII.	XVII.	„ „ (V.)	363:28
16	1451	VII.	1451	X.	XVIII.	Meindl György (VIII.)	1654:62
17	1451	X.	1452	V.	—	„ „ (IX.)	3043:95
18	1452	V.	1453	VI.	—	„ „ (X.)	8615:65
19	1453	VI.	1454	I.	—	„ „ (XI.)	4847:80
	1454	I.	1454	VI.	XIX.	„ „ (XII.)	
20	1454	VI.	1454	IX.	—	Weniger András (I.)	3464:20
	1454	IX.	1454	XII.	XX.	„ „ (II.)	
21	1454	XII.	1455	V.	XXI.	„ „ (III.)	2129:70
22	1455	V.	1455	VIII.	—	„ „ (IV.)	1612:86
23	1455	VIII.	1456	I.	XXIII.	„ „ (V.)	1429:26
24	1456	I.	1456	V.	XXII.	„ „ (VI.)	1253:89
25	1456	V.	1457	I.	XXIV.	Meindl György (XIII.)	4547:50
26	1457	I.	1457	V.	—	„ „ (XIV.)	1606:66
27	1457	V.	1458	VII.	XXV. XXVI.	Weniger András (VII., VIII.)	9383:14

¹⁾ A *-gal jelölt összeg a vonatkozó kamarakönyvből vétetett.

A táblázatból kitűnik, hogy az elszámolási időszakok igen különbözők voltak. A kamarások ugyan rendszerint csak egy évre választattak, úgy mint a városi tanács tagjai s az önkormányzati tisztviselők általában, azonban a működési év eltelte után újból elfogadhatták a reájuk eső választást. Viszont előfordult az is, hogy a kamarások egy évnél rövidebb ideig működtek. A fenti táblázat mindkét esetre példákat nyújt. Ebből következik, hogy az elszámolások nemcsak egy-egy évről, hanem hosszabb vagy rövidebb időszakról is szóltak. A táblázatban feltüntetett kiadási összegek áttekintése ezáltal nehézkessé válik s meg kell kísérelnünk, hogy azon kiadási összegeket állapítsuk meg, a melyek egyenlő időszakokra, lehetőleg egy-egy évre esnek. Ezen számítást úgy véltem megejthetőnek, hogy az egy-egy hónapra jutó kiadási összegeket kiszámítottam és tizenkét egymásra következő ily hónap-átlag összeadása által évösszegeket alakítottam. Eljárásom módszertani szempontból ugyan kifogás alá esik, azonban azt jegyzem meg, hogy ezen számítások csak tájékoztatásul szolgálni hivatvák, míg a tényleges kiadási összegeket, a melyek az itt bemutatandó átlag-összegektől az alább említendő okoknál fogva lényegesen eltérni fognak, a kamarakönyvek adatai alapján fogom megállapítani.

Tekintettel az első három végelszámolás időhatáraitra, időegységnek nem a naptárévet, hanem egy, november havától—november haváig, pontosabban Szt-Márton napjától—Szt-Márton napjáig¹⁾ terjedő pénzügyi évet választottam. A havi átlagok alapján a következő évösszegeket nyerjük :

III. Táblázat.

Pénzügyi év	Kiadási összeg aranyforintokban	Pénzügyi év	Kiadási összeg aranyforintokban
1437—38....	5456·31	Áthozatal ...	58723·93
1438—39....	5867·33	1448—49.	3708·69
1439—40....	9131·28	1449—50.	2725·24
1440—41....	7201·97	1450—51.	4540·28
1441—42....	7837·03	1451—52.	6585·55
1442—43....	4601·64	1452—53.	6659·12
1443—44....	4718·36	1453—54.	5714·96
1444—45....	2112·48	1454—55.	5391·92
1445—46....	2751·96	1455—56.	5021·84
1446—47....	4145·68	1456—57.	6764·88
1447—48....	4899·89	1457—58. (csak 8 hó)	5361·79
Átvitel ...	58723·93	Összesen ...	111,198·20

¹⁾ Vermerkt. das Sy Ingenomen habn von ainem Sand Mertleins tag bis auf den andern ain ganzes Jar. Szkv. 1. számú jkv.

Ezen összeállítás szerint, figyelmen kívül hagyva az utolsó csonka pénzügyi évet, húsz esztendő alatt a pozsonyi kamarások 105,836'41 aranyforintot, vagyis mai értékben 1.217,118'71 koronát adtak ki. Egy évre átlagban 5291'82 aranyforint, illetve 60,855'93 korona kiadás esett, mely átlag körül erősen oscillálnak az egyes évek tényleges eredményei.

A III. táblázatban a legmagasabb évi összeg az 1439/40. pénzügyi évre jut, utána pedig az 1441/42. és az 1440/41. évekre. Tényleg pedig, a mint a II. táblázat mutatja, azon pénzügyi évre esett a legnagyobb kiadási összeg (10,419'01 arft, illetve 119,818'61 korona) a mely az 1441. év május havától az 1442. év május haváig terjedt¹⁾. A III. táblázatban ezen pénzügyi év az előtte és utána való, sokkal alacsonyabb összegeket feltüntető félévekkel összekapcsolatván, az 1440/41. és 1441/42. pénzügyi évekre eső átlag jóval kisebb, mint az 1439/40. évi átlag. A jegyzőkönyvek tényleges számai után indulva azon harmadtél esztendőben, a mely az 1439. év november havától az 1442. év május haváig terjed, s mely időszakban a két legmagasabb összeg foglaltatik, az összkiadás 21,542'75 arft, illetve 247,741'62 korona összegre rúgott, egy évre pedig átlagban ezen összeg $\frac{2}{5}$ része, vagyis 8617'10 arft, illetve 99,096'65 korona esik. Ezen időszakra, a mely az itt elemzett húsz esztendő 12'50%-ának megfelel, az összkiadásoknak 20'35%-a jut. Az összkiadások, a melyek az első két évben az átlagnál csak kevéssel nagyobbak voltak, a harmadik évben rohamosan szaporodnak, mely szaporodás harmadfél évig eltart. Az 1442/43. pénzügyi évben a kiadások csökkenése kezdődik, a mely az ötvenes évek elejéig eltart. Az aránylag legalacsonyabb évi kiadásról a 8. számú jegyzőkönyv (II. táblázat) tanuskodik, a mely a III. táblázatban az 1444/45. és 1445/46. pénzügyi évek rendkívül alacsony eredményeire hat ki. Az egész sorozat legkisebb kiadási összege az 1444/45. pénzügyi évben található, a mikor a 2112'48 arft illetve 23,243'52 korona összegre rúgó kiadás az átlag fele részén is jóval alul maradt. Az ötvenes években az évi összegek rendszeren magasabbak az átlagnál, a legnagyobb kiadásokat az 1452/53. és 1456/57. pénzügyi éveknél találjuk. Azonban még ezen összegek sem érik el azon magasságot, a melyet az 1439—1443. évek között találtunk.

Ha a megvizsgált húsz esztendőt négy egyenlő öt-öt évi időszakra oszljuk, a következő összegek esnek egy-egy ilyen lustrumra :

1) A határnapok pontosan Szt. György ünnepére (ápr. 24.) esnek.

IV. Táblázat.

Pénzügyi időszak	Kiadási összeg aranyforintokban	Kiadási összeg koronákban	Száza- lékban
1437/38—1441/42	35,493·92	408,180·08	33·53
1442/43—1446/47	18,330·12	210,796·38	17·34
1447/48—1451/52	22,459·65	258,285·97	21·22
1452/53—1456/57	29,552·72	339,856·28	27·91
Összesen ...	105,836·41	1.217,118·71	100·00

Az egyes lustrumokban a következő évi átlagokat számíthatjuk ki:

V. Táblázat. (Évi átlagösszegek.)

a) Öt-öt évenként:

	Aranyforint	Korona
1437/38—1441/42 ...	7098·78	81,635·97
1442/43—1446/47 ...	3666·02	42,159·23
1447/48—1451/52 ...	4491·93	51,657·19
1452/53—1456/57 ...	5910·16	67,966·84

b) Tíz-tíz évenként:

1437/38—1446/47 ...	5382·40	61,897·60
1447/48—1456/57 ...	5201·24	59,814·26

A tíz évi átlagok csekély eltéréseket mutatnak, minthogy a IV. táblázat tanúsága szerint az első tíz évre az összkiadásoknak 50·87⁰/_o-a, a második tíz évre pedig azoknak 49·13⁰/_o-a esett.

Ezen megállapításokkal szemben feladatunk már most oda fog irányulni, hogy megvizsgáljuk a kiadási összegek ezen sajátos hullámzásának okait. Kutatásaink ezen folytatására, a mint említettük, már nem használhatjuk a Szkvben foglalt jegyzőkönyveket, hanem a kamarakönyvek rovatait kell feldolgoznunk. Mielőtt azonban ezen feldolgozást megejtenők, röviden foglalkoznunk kell Pozsony középkori háztartásának *technikájával*.

A város gazdasági főtisztviselője a *kamarás* (*Kamrer*, *Kümmerer*) a kit a városi belső tanács (*Rat*) választott. A kamarás, a ki hivatalára, a kamarahivatalra (*Kamerambt*) rendszerint önkényt vállalkozott, működéséért fizetést vagy díjazást nem húzott, kivéve ha „urai“ (*meine Herren*) (a tanács azon tagjai, a kik előtt számadást tett), kivételesen jutalmat állapítottak meg számára. Közvetlen felebbvalója a polgármester volt, a ki a városi fizetési személyzetet felfogadta, a városi munkások bérét megállapította, s a ki — hogy modern kifejezéssel éljünk, — utalványozott a különböző városi pénztárakra. A kamarás segédje a *kamarairnok* (*Kammerschreiber*), a kit nem tekinthetünk szorosabb értelemben

vett városi tisztviselőnek, miután ezen egyént a kamarás alkalmazta és (természetesen a város számlájára) díjazta is. A kamarairnokok valószínűen azon egyének sorából kerültek ki, a kik az írásmesterségből éltek s hol valamely uraság vagy hivatalnok szolgálatába szegődtek, hol pedig a nagyközönséget szolgálták (levelek, szerződések stb. tollbamondás utáni szerkesztésével), tehát *íródeákok* voltak. Ezen egyének szerkesztették a kamarakönyveket, s jellemző, hogy míg a kamarások gyakran változtak, egy és ugyanazon kamarairnok aránylag hosszú időn keresztül működött.

A kamarakönyvek tartalma két részre, a bevételekre és a kiadásokra oszlik fel. Mindkét rész több *címet* foglal magában, mely címek alatt az egységes forrásból eredő bevételeket, illetve az egységes *célra* fordított kiadásokat könyvelték el. A *címek* ismét *tételekre* oszlanak. Minden tétel az egyszeri bevételnek, illetve kiadásnak keltét, részletes leírását és összegét tartalmazza. Az egyes oldalak alján oldalösszegek találhatók, (a melyek azonban nem mindig helyesek) a címek összegeit szintén kiírni szokták az illető utolsó tétel után. A bevételek címeit nyolcz csoportra oszthatjuk, úgymint: 1. az adókból, 2. a (királyi kisebb) haszonvételekből, 3. a kölcsönökből, 4. a bérletekből, 5. a városi magán-gazdaságból, 6. az illetékekből, 7. a közbiztonsági díjakból s 8. a városi pénztárból eredő bevételekre.

A kamarás ezen bevételeket a következő főcsoportokba osztott közszükségletek fedezésére fordította: 1. a városi személyzet fizetése 2. erődítési és védelmi, 3. magán (városi belső) gazdasági, 4. utazási és hírküldési, 5. vendéglátási, 6. forgalmi (hid, út), 7. közbiztonsági és közegészségügyi kiadások, 8. a bevételek 2.—4. számú csoportjaira fordított kiadások (kölcsönmegtérítés, bérösszegek, bérletek és haszonvételek kezelése), 9. királyi adó és egyéb (közjogi) szolgáltatások s végül 10. egyéb (rendszerint jelentéktelen összegeket felemészítő) célokra szolgáló kiadások.

Míg a bevételek módszeres csoportosítása az eredeti címek alapján rendszerint minden nehézség nélkül eszközölhető, addig a kiadások feljegyzése nagyon rendszertelen, úgy, hogy sok kiadási címet (s gyakran a legnagyobbakat) tételről-tételre boncsolnunk kell, hogy a kiadásokat az imént felsorolt csoportokra feloszthassuk. Elsősorban az „*összesített kiadás*“ (*ceanczigos Ausgeben*) elnevezéssel illetett címre áll ezen megjegyzés, a melynek tételei ugyan nagyobbbrészt az erődítési és védelmi kiadásokra vonatkoznak, de azért más főcsoporthoz tartozó kiadást is tüntetnek fel. Így a K II-ben ezen cím alatt, a mely e kamarakönyv 133. lapjától annak 338. lapjáig terjed s 2227 tételt tartalmaz, az erődítés és védelem céljaira szolgáló kiadásokon kívül közigazgatási,

közbiztonsági, közegészségügyi, forgalmi és magángazdasági kiadásokra, valamint a városi cselédség fizetésére, ajándékokra és utazásokra vonatkozó számos tételt is találunk.

A bevételek és kiadások feljegyzései — közelebbről megtekintve — mindenekelőtt arról tanuskodnak, hogy a városi költségvetés tulajdonképpen főösszege nem foglaltatik a kamarakönyvekben. A bevételek egyfelől nem szerepelnek azon nagyságban, a melylyel azok a város jövedelmeit szaporították. Másfelől pedig a kiadások korántsem teszik ki a városi háztartás összkiadásait. Itt is, ott is azt fogjuk észlelni, hogy Pozsony tényleges jövedelmei és kiadásai jóval felülmúlták azon összegeket, a melyekről a kamarások elszámoltak.¹⁾ Először is azt tapasztalhatjuk, hogy a bevételeket a kamarás maga nem kezeli közvetlenül, hanem hogy az illető jövedelmek kezelőitől bizonyos összegeket kap, a melyek rendszerint az illető jövedelmi forrás kezelési költségei levonása után fenmaradt *tiszta bevételek* jellegével bírnak. Ilyen városi jövedelemkezelők az adószedők (*Gaber*, rendszerint négyen egyszerre), a haszonvételeknél és a bérleteknél alkalmazott egyének (vám-szedők, hídpénzszedők, vagyis hídmesterek, tizedszedők, harminczadosok, városi ital-kimérők stb.), valamint idesorolhatjuk még a városi tanács azon tagjait is, a kik a tanács részéről valamely kölcsön felvételével megbízattak és a folyósított kölcsönösszegeket kezelték. A kamarás kezéhez csak a városi jövedelmek egy része folyt be *közvetlenül* és *nyersen*, s még ennél sem állapíthatjuk meg teljes bizonyossággal, vajjon a kamarás az idetartozó összegeket is más kézből kapta-e vagy sem?

A kiadások megvizsgálásánál viszont azt észlelhetjük, hogy a kamarakönyvekben sok oly kiadás nem foglaltatik, a melyről más úton tudomást szerezhethünk. Igaz ugyan, hogy a kamarás által teljesített fizetésekkel a városi kiadások legnagyobb része fedezetett, úgy, hogy joggal nevezhetjük őt a város pénzügyi *főtisztviselőjének*, de léteztek oly kiadások is, a melyeket a kamarás éppenséggel nem, vagy csak elvétve, kivételesen teljesített. A kamarás más szóval csak bizonyos, meghatározott kiadások megtérítését eszközölte, mely célból a városi bevételek kezelőitől megfelelő összegeket kapott. Ha azt kérdezzük, hogy ki teljesítette hát Pozsony egyéb kiadásait, akkor — bizonyos kivételektől eltekintve — csak a *városi tanácsot* nevezhetjük meg. Alkalmam lesz az egyes kamarakönyvek tartalmának elemzése kapcsán ezen állítást közelebbről részletes adatokkal megerősíteni.

Végül meg kell emlékeznünk még a középkori könyvelés azon sajátosságáról, hogy csak a készpénzbevételek és kiadások könyveltetnek

1) V. ö. *Ortway* i. m. II. 3. 167. l.

el, míg a természetbeli bevételek és kiadások (jelen esetben különösen só, fa és bor) vagy egyáltalán nem jegyeztetnek fel, vagy pedig becserkéntük meghatározása nélkül a költségvetés összegeibe be nem tudatnak. A városi költségvetés ezen irányú kiegészítése természetesen igen nehéz lesz.

II.

Az 1439/40. pénzügyi év bevétele.

1439. évi november hó 5-én *Wymperger*: (azaz *Wienerbergi*) *Ulrik* szatócs (*Kramer*)¹⁾ vállalta el a pozsonyi városi kamarahivatalt, a melyben eleinte *Uebelfail Miklós* segédkezett, de úgy látszik, nem sokáig, mert utóbbnevezett egyén neve csak egynehány 1439. évi feljegyzésben említettetik.²⁾ A kamarás irnoka gyanánt *Zipser György* (Jörig) szerepelt, aki rövid megszakításokkal az ötvenes évek végéig teljesítette ezen funkciót.

Wymperger működését igen háborús időben kezdte meg és az ellenséges támadások, a melyek a várost, a kamarás feljegyzései szerint, már 1439. november havában fenyegették, a pénzügyi év végéig tartottak. Így a kamarás 1439. év november 17-én azt írja, hogy az emberek a *Dévénjben* (Pozsonymegye) lévő ellenség elől menekültek. A kamarásnak munkásokat kellett felfogadnia, hogy a dunai hajóhidat lehordassa, de azok csak egy fél napig dolgoztak, minthogy holmijaikat az ellenség elől féltvén, a városba vitték s a hídnál nem maradtak meg.³⁾ 1440. év márczius havában az ellenség *Stomfát* bevette s egyes portyázó csapatok Pozsony közvetlen szomszédságát háborgatták (*Vereknye*, *Vöröskő* stb.).⁴⁾ Május-június hónapok Csallóközben garázdálkodott az

¹⁾ Ugyanaz, a ki az 1457/58. évi harminczad lajstromban *Kramer Ulreich* néven mint igen tekintélyes pozsonyi behozó szerepel, *Kováts*. Nyugatm. áruforg. 152. s. k. l.

²⁾ K. II. 1. 1: „Hye ist vermerckht was ich Vreich Kramer, und ich Niklas Vbl(er)fael, enphangen haben klayn vnd gros, als man das hernach geschriben findt, Als wir vns payde des kamer ampts vnderwunden haben, Am Mitichen noch aller heyligen tag, Anno XXXVIII⁹.“ — Ugyancsak mindkét egyén megnevezi magát a „Czeancziges Ausgeben“ czimű rovat elején. *Uebelfail* 1439. évben adószedő volt.

³⁾ K. II. 137. 1: „Item eodem die, als das gelaufft ward von der veint wegen dy dy Zeit zu Teben waren XIII aribatern, dy wir gewonnen zu der pruk ab zetragen, als dy anderen aribater von der pruk fuder wichen, vnd prachten Ir hab von der veint wegen dy zu Teben waren In dy Stat da hab wir igleichen geben ein halbs tagwerich.“

⁴⁾ K. II. 416—419. (Küldönczdíjak jegyzékéből.) Item Am pfincztag noch Letare (III.) 1 poten ken Stampha dy mer zu erfrogen als dy veint In der kirichen waren 32. d. — Item Am Montag noch Ostern scueuf der Ludweig Kunigsfelder (polgármester) zu geben ainem poten von Sel(den)darif (*Vereknye*) der potschaft prächt wie 10 veint reytund den weg pey dem heyligen prtin beschawet hietten 2 gros den, stb.

ellenség,¹⁾ szeptember 5-én pedig a város ellen komoly támadást intézett, de ezen támadást Pozsony polgársága visszaverte.²⁾ Az ellenség úgy látszik a hussziták valamely nagyobb csapatja volt, a mint a fentidézett helyekből is kitetszik, a hol arról van szó, hogy Stomfán is, Csallóköz-Somorján is a templomot szállta meg az ellenség. A kamarás egy helyen „Dy vom Prod“ névvel illeti az ellenséget, mely elnevezés is a hussziták mellett szól, a kiket a kamarás ezen kitéttel Németbród csehországi városból származóknak mondja.³⁾ *Teleki* gróf, a Hunyadiak korának mesteri történetírója, felemlíti ugyan az ellenséget is, Pozsony szorult helyzetét is ismerteti, de nem tudja, „hogy micsoda ellenség szorongatta Pozsonyt“.⁴⁾

A város ezen nehéz állapotát az akkori költségvetés számai is híven tükrözik vissza. A pozsonyiak a belviszályoktól feldult országtól segélyt nem remélhettek s különben is meglehetősen kényes helyzetük volt a miatt, hogy I. Ulászló ellen a korai özvegyesre jutott Erzsébetnek, V. László anyjának, pártját fogták. Erzsébet ígért ugyan a városnak segélyt, pénzt is, zsoldosokat is, de ezen ígéreteit nemcsak, hogy nem tartotta meg, de maga is pénzt és támogatást kért és kapott a várostól.⁵⁾ A királyné támogatása azonban sokkal kisebb terhet rótt a polgárságra, mint a város védelme. A kamarakönyv kiadási tételei megörökítették azon erőfeszítést, a melylyel a polgárság a védművek jókarban tartását, védelmi eszközök beszerzését és a zsoldos hadierő fizetését teljesítette. Eltekintve a nagy erkölcsi áldozatoktól, a melyeket a polgárok Pozsony védelme érdekében hoztak, a védekezés mindenekelőtt tetemes pénzösszegekbe került. Ezen összegek egy részét a városi tanács kölcsönökkel fedezte ugyan, más részét azonban a polgárság adójának felemelése által szerezte be.

Az 1439—40. pénzügyi évre vonatkozó végelszámolási jegyzőkönyv⁶⁾ a következő összegeket tünteti fel:

1) Item auch an dem tag (Sambstag nach gotes Auffart: V. 7.) 1 poten ken sand Marein (Csallóköz-Somorja) der Maer zu erfragen als man saget man het dy kyrichen gewonnen.

2) K. II. 305. 1: Item Am Montag vor Natinitatis Marie (IX. 5) als dy veint dy postey (hástyá) herantt haben . . .

3) K. II. 417. 1: Item vnd mer 1 poten ken Posing zu Graf Jorigen als man saget dy vom prod weren do . . .

4) *Teleki J.* Hunyadiak kora. I. köt. Pest 1852. — 189. 1. 2. jegyzet.

5) Erzsébet ígéreteire nézve v. ö. *Teleki* fentidézett helyét, a város kölcsöneire nézve pedig a kiadások tárgyalására utalok.

6) Ezen jkv. úgy a Szkvben, mint a K. II. utolsó (788.) lapján is található. Szövegének az elszámolásra vonatkozó része a következő: *Innemen*: Summa dez Innemen nach ausweysung Ires Registers als daz amczigen geschriben stet facit 4294¹/₂ g 27 den wyenner — 4185 flor aurj — Vnd mer hat er [enphanen] (törölve)

B:vételek: $4294\frac{1}{2}$ \bar{n} 27 den, 4185 arfrt, azonkívül még 38 arfrt és $31\frac{1}{2}$ den.

Kiadások: 4489 \bar{n} 51 den. és $4000\frac{3}{4}$ arfrt.

Ha ezen összegeket denárookra átszámítjuk (egységesítés céljából), úgy a következő főösszegeket kapjuk:

$$\begin{array}{r}
 4294\frac{1}{2} \times 240 = 1.030,680 \\
 4185 \times 210 = 878,850 \\
 38 \times 210 = 7,980 \\
 27 + 31\frac{1}{2} = \underline{58\frac{1}{2}} \\
 \text{tehát bevételi főösszeg } 1.917,568\frac{1}{2}, \\
 4489 \times 240 = 1.077,360 \\
 4000\frac{3}{4} \times 210 = 840,157\frac{1}{2} \\
 51 = \underline{51} \\
 \text{tehát kiadási főösszeg } 1.917,568\frac{1}{2},
 \end{array}$$

vagyis a bevételek teljesen fedezik a kiadásokat. A fenti denárszám aranyforintokra átszámítva, a II. táblázatban feltüntetett 9131·28 arfrt összegnek felel meg.

A bevételek és kiadások összegeinek ily szép egybevágása azonban ne ejtsen tévedésbe senkit, a ki ezen jelenségből talán azon következtetést akarná levonni, hogy a kamarás számadása pontos és megbízható volt. Ha a kamarakönyv adatait részletesen megvizsgáljuk, úgy igen sok számhibát, tévedést, helytelen összeadást és átszámítást észlelhetünk. A bevételeknél aránylag kicsiny a tévedés: ugyanis eltekintve a jegyzőkönyvben utólagosan a főösszeghez toldott 38 frt $31\frac{1}{2}$ denár összegétől,¹⁾ a mely a kamarakönyv czimei között fel nem jegyeztett, a czimek összeadása alapján nyert összeg csak 10 denárral kisebb a bevételek végösszegénél.

A bevételek a következő főczimek szerint csoportosíthatók:

der Stat gelihen Als man dz In dem Stat Rechenpuch erfndt — 38 flor auri $31\frac{1}{2}$ den wiener. — *Ausgaben da engegen:* Also bringt Seins Ausgebens da entgegen nach Inhaltung vnd ausweysung Irs Regis'ers facit Summa Expositorum 4489 \bar{n} 51 den wyenner 4000 fl vnd 3 fl ortter [aurj] (ort = $\frac{1}{4}$ forint).

1) Ezen toldást figyelmen kívül hagyja a bevételek sommázata az utolsó bevételi cím végén, a mely a következőképen hangzik: Summa Summarum Alles Innemens facit $4294\frac{1}{2}$ lb. 27 d. vnd 4175 flor. auri. (K. II. 105. l.)

VI. táblázat.

Az 1439—40. pénzügyi év bevételei.

Híd- és révjog	85,163	denár
Vásárjog	1,350	„
Közigazgatás	3,259	„
Rendkívüli (hadi) adó	230,472 ¹ / ₂	„
Rendes adó	214,550	„
Kölcsönök	319,830	„
Belgazdaság	2,100	„
Italmérés	688,242 ¹ / ₂	„
Tizedbérlet	310,899	„
Harminczadbérlet	53,060	„
Pénztári maradvány a múlt évről	630	„

Összesen ... 1.909,547 denár,

mely összeg 10 denárral kisebb, mint 4294¹/₂ font 27 d. és 4185 arfrt denárookra átszámított összege.

A főcímeket a pénztári maradványtól eltekintve,¹⁾ a melyre a bevételek 0·03⁰/₀-a esik, három csoportra oszthatjuk, ú. m. a város *saját* jövedelmeire, azután a polgárok megadóztatásából folyt és végül a kölcsönműveletekből eredt jövedelmekre. Ezen három csoport százalékos eloszlása a következő:

VII. táblázat.

Híd- és révjog	4·45 ⁰ / ₀
Vásárjog	0·09 „
Közigazgatás	0·16 „
Belgazdaság	0·11 „
Italmérés	36·04 „
Tizedbérlet	16·28 „
Harminczadbérlet	2·78 „
A) Saját jövedelmek	59·91 ⁰ / ₀
B) Adók	23·31 „
C) Kölcsönök	16·75 „
Pénztári maradvány	0·03 „
Összesen	100·00 ⁰ / ₀ .

1) K. II. 11. l. „Item Am pfincztog vor Oculi in der vasten (1440. III. 3.) als der Wolfgang Boduscher Raitung Im Rathaus den herren Gab vnd tet vnd auch der gemayn do hab wir von ym enphangen noch der herren vnd der gemain gescheft das er von dem Stat wein gesamelt hat fuer 3 fl pös gelt.“ — Boduscher a kamarás elődje volt; a borért való gyűjtés említése csak is azon tény megokolására szolgált, hogy mért kapott a kamarás annyi rossz, azaz hamis pénzt. Ezt az összeget különben Wymperger, minthogy túl nem adhatott rajta, a kiadásoknál (338. l.) mint veszteséget számolta el.

Pozsony városa tehát saját jövedelmeiből kiadásainak körülbelül háromötöd részét (60%) fedezte, míg a fedezetben kiadásokhoz két harmadrészben a polgárok adói, egy harmadrészben pedig a felvett kölcsönök szolgáltatták a fedezetet.

Ezen összeállítás azonban csak durván körülvonalzott vázlatát nyújtja Pozsony akkori bevételei képének. Az eredeti feljegyzések vizsgálata bizonyítja, hogy nyers és tiszta bevételek keverve fordulnak elő a kamarakönyvben, sőt hogy a nyers bevételek az eredeti tételeknek csak egy kis részében jegyeztettek fel. Ezen tételek az első három főcímre vonatkoznak, vagyis a kamarás csak a hid- és révjog, valamint a vásárjogból eredő és a közigazgatási bevételeket tünteti fel teljes nagyságukban.

A hid- és révjog gyakorlásából eredő bevételek (a melyek, a mint a kiadások tárgyalásánál látni fogjuk, csak kevéssel haladják meg a dunai hajóhid és a komp fentartására és a személyzet fizetésére fordított kiadásokat) a következő eredeti czimek alatt könyveltettek el:

1. *Ald pruk gelt vnd vrfar gelt* (régí hajópénz és révpénz), az 1439. évben bevett hid- és révpénzek,¹⁾ még pedig:

hidpénz ²⁾ 34 w 60 d. és 1 fl. auri	=	8430 d.
révpénz ³⁾ 10 w 7 β 17 dn.	=	2627 „
hid- és révpénz egy tételben ⁴⁾ együttesen 8 ^{1/2} w d.	=	2040 „

Összesen ... 13,097 d.

2. *Von dem Vrfar Innemen* (révjogi bevétel) az 1440. év február—június hava között, a mely idő után július hó végéig a pozsonyi halászok átvették a révkomp kezelését,⁵⁾ még pedig révpénz 84 w . 78 dn. és 4 flor auri = 21,378 d.

¹⁾ K. II. 2. 1.

²⁾ Item Am Sambstag vor Martini (1439, XI. 7.) hab ich Vreich Wimperger kromer zu dem ersten mal enphangen von der pruk aus der Lad... 9 lb 60 w wiener vnd 1 flor auri... stb. Ezen itt említett láda nem tévesztendő össze a pozsonyi főpénztárral, a melyet „der Stat Lad”-nak hittak. Ugyanis volt a hidpénzszedőnek is egy ládája, a melyhez való kulcsot valószínűen vagy a kamarás, vagy a városi tanács egy tagja bírta. Egy ilyen ládát épen ezen évben be is szerzett a kamarás, a miről az Összesített Kiadások czime alatti tétel tanuskodik: Item eodem die (1440. XII. 9.) vmb ein ladel dar in man das pruk gelt legt in zwaytail was zu der pruk vnd zu der Mawt gehort noch des purgermaister gescheft (parancsára) 35 d. (K. II. 153. l.) V. ö. evvel szemben *Ortway* ellentétes véleményét i. m. II. 3. 137. l.

³⁾ ... von dem vrfar ...

⁴⁾ ... von der pruk aus der lad vnd ains tails auch von dem vrfar ...

⁵⁾ K. II. 55. l. (két végső tétel) Item Am pfincztag noch sannd veits tag (1440. VI. 16.) hab wir enphangen von dem vrfar ... 4 flor auri 5 β wyenner. Item vnd an

3. *Gelt von der pruk* (hídpénz) 1440. július végétől novemberig, még pedig:

hid- és révpénz együtt¹⁾ 12 lb. 6 β 9 d. = 3069 d.
csak hídpénz 197 lb, 6 β 9 d. = 47469 d.

Ezen hid- és révpénzeken kívül még 1 font denárt és 1 aranyforintot jövedelmezett használhatatlan hídhajórészek eladása, mely bevételeket más természetűekkel együtt „*Klayn Innemen*“ (kis bevétel) nevű cím alatt könyvelt el a kamarás.²⁾ Az eladott hídrészekért befolyt pénz denárookra átszámítva 450 d.-t tett ki.

Vásárjog címén, szintén a „*Klayn Innemen*“ alatt elkönyvelve, hat kézműves fizetett a városnak vásárbódéért Szt.-György napján, még pedig:

3 késkovács (Niklas, Wentzlab és Michel <i>Mesrer</i>)	à 1 \mathfrak{r} d.	= 720 d.
1 tükészítő (Hanns <i>Nodler</i>)	1 \mathfrak{r} d.	= 240 „
1 övkészítő (Hanns Schawenring <i>Gurtler</i>)	1 \mathfrak{r} d.	= 240 „
és 1 paszomántos (Hanns <i>Snurmacher</i>)	5 β d.	= 150 „
	összesen	1350 d.

magasságban.

A *közigazgatási bevételeket* azon díjak képezték, a melyeket a város a polgárjog elnyerése alkalmával az új polgároktól (*Purgerrecht*), valamint a városi telekkönyvbe vezetett ingatlanok tulajdonváltásainál az új tulajdonosoktól (*Kaufrecht*) szedett.

Az 1439/40. pénzügyi év folyamán két egyén nyert polgárjogot, az egyik 300 d., a másik 400 d. díjat fizetett. A tulajdonost cserélt ingatlanok száma 4 volt, a díjak 240, 360, 750 és 1200 d. összegre rugtak.³⁾ A főcím tehát a következő tételeket foglalja magában:

Felvételi díjak	700 d.
Átruházási illetékek	2550 d.
	Összesen 3250 d.

dem tag haben sich dy fischer des vrfar vnder wunden. A következő lapon pedig olvassuk: *Nota*. Item am Sambstag vor Sannd Jacob tag (1440. VII. 23.) haben sich mein genedigen Herren (a vár. tanács) des vrfares von den fishern hinwider vnderwunden, Anno domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo.

1) K. II. 56. l. Item am Sambstag noch sannd Jacob tag (1440. VII. 30.) hab wir enphangen ains tai s von dem vrfar vnd ains tails von der pruk als das wasser drey Jocher fuder gefuert hat, zu dem ersten mal 12 lb 6 β 9 d. wyen. Item vnd dy ausser pruk ist hin wider gemacht worden Am Erich tag vor Inuencionis sancti Stephani (1440. VIII. 2.)

2) K. II. 11. l.: Item an sannd Philipp vnd Sannd Jacob tag (V. 1.) hab wir enphangen von dem Rosz mulner von *laden wegen* von einem poten (helyesen boden = fenék) aus ainem Schiff 1 lb d. — Item Am Suntag von Assumpcionis Marie (VIII. 13.) hab ich enphangen von dem Veitel Schopper (hajóács) vmb 1 drum von 1 Schiff das er verchauft hat 1 flor auri.

3) K. II. 67—69. l.

A többi bevételi cím nem tünteti fel a város e című teljes jövedelmét, hanem csak azon összeget, a melyet a kamarás az illető jövedelemnek kezelőitől kézhez kapott. Ez első sorban az adókra nézve áll, a melyeket az adószedők (Gaber) hajtottak be. A Szkvben az adószedők elszámolásáról felvett jegyzőkönyvek találhatóak, s ezen becses adatokból kiegészíthetjük a kamarás feljegyzéseit.¹⁾ E kiegészítés megejtése előtt azonban szükséges lesz a kamarás feljegyzéseit részletesen elemezni, a ki adójövedelem címén a következő összegeket könyvelte el:

A négy városi adókerület adószedőjének beszolgáltatása: 2)

I. Negyed (Zistler Mihály)	88 ₰	6 β	10 dn.	w.	=	21,310 d.
II. Negyed (Goldinger János)	177 ₰	—	—		=	42,480 d.
III. Negyed (Haszil János)	262 ₰	—	—		=	62,910 d.
IV. Negyed (HainburgerJakab)	322 ₰	4 β	20 dn.		=	77,650 d.
	összesen	815 ₰	5 β	20 dn.		204,350 d.

A rendes adóhoz még hozzá kell számítanunk azon összeget, a melyet az idegenek (polgárjoggal nem bíró pozsonyi lakosok) boradó fejében fizettek.³⁾ s mely összeg $22\frac{1}{2}$ ₰ d.-ra rügött (5400 denár.) Szintügy ide számítandó még azon 20 font denár (4800 den.), a mely összeget egy polgár nem adószedőjének, hanem közvetlenül a kamarásnak fizetett.⁴⁾

E két tétel hozzáadásával a *rendes adó* gyanánt elkönyvelt összeg 215,180 denárt tett ki.

Ezen összegeken kívül adókból eredő bevételekként még olyan sommák szerepelnek, a melyeket különleges rendeltetésüknél fogva a rendes adóktól elválasztottam. Az ide tartozó bevételek legnagyobb része „háromféle kölesön“ cím alatt könyveltetett el, számszerint a kamarás ezen cím bevételét $968\frac{1}{2}$ arfrt 6 β és $22\frac{1}{2}$ denár összegre teszi.⁵⁾ A cím tulajdonképen fizetési lajstromnak tekinthető, s 197 pozsonyi polgár nevét és az illetők által fizetett összeget tartalmazza. Az egyes lerovások igen különböző magasságúak és $82\frac{1}{2}$ den.—71 arfrt között váltakoznak.

¹⁾ Az pozsonyi adóról, adószedőkről, adókerületekről v. ö. *Városi adózás* című munkámat passim.

²⁾ K. II. 71—89. l.

³⁾ K. II. 47. l.: „Gelt von dem freuwden (recte fremden) Gesten von dem Hainreich Ach von walischen wein.“ (3. tétel).

⁴⁾ K. II. 3. l.: Item Am Montag In vigilia Concepcionis Marie hab wir enphangen von dem Hanns eylausimrokch das wir ym an seiner Gob ab haben laszn gen, dar vmb wir seinen Gober den Jacob Hainburger quit haben vmb 20 lb wiennér d.

⁵⁾ K. II. 37. l.: „Vermerkt dreyerlay Anlehen. — Item Andre wakahutl . . . 2 fl — Item Stephan stabeinantel . . . 4 fl“ stb. stb., . . . u. o. 44. l.: „Summa Summarum der dreyr Anlehen faciunt VIIIIC LXVIIIJ flor auri VI β d. wiennér XXIIJ d.“

Az összegezés pontos, de meg kell jegyeznem, hogy egyes polgárok neveinél két összeg áll, a mely közül az egyik (heti) zsoldokra vonatkozik.¹⁾ Ilyen zsoldot, a mely egyenként $6\frac{1}{2}$ β-ba, azaz 195 denárba számított, különböző számban találunk az egyes neveknél. 36 polgár 1—12 zsoldot, összesen 114 zsoldot fizetett. A zsoldok összegei a kamarás által feljegyzett címösszegben nem foglaltatnak.

Az egyes polgárokra kivetett összegek nagysága részint elrendezett lajstromot a 452. oldalon lévő táblázat mutatja.

A táblázat összegei 969 frt $97\frac{1}{2}$ den (vagy $968\frac{1}{2}$ fl 6 β és $22\frac{1}{2}$ d., mert 1 fl = 210 den, $\frac{1}{2}$ fl pedig = 105 den) és 105 frt 6 β (= 180 d.), denárookra átszámítva a cím főösszege 203,587 $\frac{1}{2}$ denárra, a zsoldok összege pedig 22,230 denárra rüg. Egy a jegyzékben foglalt polgárra átlagban a zsoldok beszámítása nélkül 1033 denár (4 fl 193 den), azok beszámításával 1146 denár (5 fl 96 den.) esik.²⁾

A zsoldokat a kamarás a bevételek más helyén számolja el, a midőn *Adlat János* nevű polgártól, a ki ugyanazon időben mint tizedszedő is szerepelt, 113 zsoldot, egyenként $6\frac{1}{2}$ β-ba számítva, vett kézhez.³⁾ Azon jelenséget, hogy a kamarás 1 zsolddal kevesebbet vételez be, mint a mennyit a lajstrom magában foglal, a középkori számfejtés hanyagságának tudjuk be. Ezen tétel beszámítása mellett a rendkívüli adóbevétel összege 22,035 denárral szaporodik. Ugyancsak ideszámítandók, még a zsidóktól a városi védművek költségeire fizetett 750 denár magaságú összeg is,⁴⁾ nemkülönben egy az adószedők közt nem szereplő városi tisztviselőtől kapott „Anslag“ vagyis kirovás című 2700 denár összeg is.⁵⁾ A rendkívüli adóbevételeket még azon összeggel is kell kiegészítenünk, a melyet az 1439. évi rendes adó maradéka gyanánt vett kézhez a

1) K. II. 38. l.: Item Caspar Ventur 5 fl 1 Soldner per $6\frac{1}{2}$ β d. wyen. Item Partel Scharrach 59 fl 8 Soldner per $6\frac{1}{2}$ β wiener d. facit 7 fl 3 β d., stb.

2) A történet-statisztikai feldolgozásra érdemes anyaggal itt körülményesebben nem foglalkozhatván, csak egy pár adatot akarok felhozni, mely bizonyítja, hogy a középkori polgárság vagyoni viszonyai mily különbözők voltak: a (zsoldok leszámításával nyert) átlagnál kevesebbet fizetett 139 (70·56%)^o, többet pedig 58 polgár (29·44%)^o. A 23 legnagyobb összegekkel megrótt polgár (11·68%)^o pedig az összes teljesítményeknek felerészét fizette.

3) K. II. 1. l.: Item Am Erich tag An aller heiligen tag (1440. XI. 1.) hab wir enphangen von dem Johannes Adlat von 113 Soldner wegen fuer yden Soldner $6\frac{1}{2}$ β d. wiener facit Quit 91 lb $6\frac{1}{2}$ β d. wiener.

4) K. II. 11. l., idézve *Ortway* i. m. II. 3, 158. l.

5) K. II. 11. l.: Item Am freitag vor Sannd Larenzen tag (1440. VIII. 5.) hab wir enphangen von der tagwerich wegen (a védművek (melésénél fizetett napszámok) von dem Niklas Franczen, das dy herren an hatten geslagen auff dy Stat leüt, der Stat zu hulf 1800 new d. facit 11 lb 60 d. wiener.

VIII. Táblázat.

Az 1439/40. évben kivetett pozsonyi rendkívüli adó.

Adóösszeg egyenként	Polgárok száma	Adóösszeg zsoldok nélkül összesen		Fizetett zsoldok száma	Zsoldok pénzüsszege	
		Flor	den.		Flor	β. d.
82 ¹ / ₂ den	1	—	82 ¹ / ₂	—	—	—
1/2 fl	1	—	105	—	—	—
1/2 fl den	1	—	120	—	—	—
4 zs	1	—	—	4	3	5
1 fl	71	71	—	—	—	—
2 fl	25	50	—	—	—	—
3 fl	10	30	—	—	—	—
3 fl és 1 ¹ / ₂ zs	1	3	—	1 ¹ / ₂	1	2 ³ / ₄
3 fl és 2 zs	1	3	—	2	1	6
4 fl	19	76	—	—	—	—
4 fl és 1 zs	1	4	—	1	—	6 ¹ / ₂
4 fl és 2 zs	2	8	—	4	3	5
5 fl	15	75	—	—	—	—
5 fl és 1 zs	3	15	—	3	2	5 ¹ / ₂
5 fl és 3 zs	1	5	—	3	2	5 ¹ / ₂
5 fl és 4 zs	1	5	—	4	3	5
6 fl	5	30	—	—	—	—
6 fl és 1 ¹ / ₂ zs	1	6	—	1 ¹ / ₂	1	2 ³ / ₄
6 fl és 4 zs	1	6	—	4	3	5
7 fl	5	35	—	—	—	—
7 fl és 1 zs	2	14	—	2	1	6
7 fl és 2 zs	2	14	—	4	3	5
8 fl	3	24	—	—	—	—
8 fl és 3 zs	1	8	—	3	2	5 ¹ / ₂
8 fl és 4 zs	1	8	—	4	3	5
9 fl és 3 zs	1	9	—	3	2	5 ¹ / ₂
10 fl	1	10	—	—	—	—
10 fl és 2 zs	2	20	—	4	3	5
10 fl és 3 zs	2	20	—	6	5	4
10 fl és 4 zs	1	10	—	4	3	5
14 fl	1	14	—	—	—	—
15 fl	2	30	—	—	—	—
15 fl és 1 zs	1	15	—	1	—	6 ¹ / ₂
15 fl és 4 zs	1	15	—	4	3	5
20 fl és 3 zs	4	80	—	12	11	1
26 fl	1	26	—	—	—	—
26 fl és 3 zs	1	26	—	3	2	5 ¹ / ₂
40 fl és 8 zs	1	40	—	8	7	3
44 fl és 8 zs	1	44	—	8	7	3
59 fl és 8 zs	1	59	—	8	7	3
60 fl és 12 zs	1	60	—	12	11	1
Összesen	197	968	307 ¹ / ₂	114	89	118

kamarás. Ezen összeg 1400 denárra rugott.¹⁾ Eme összegek hozzászámításával az 1440. évi rendkívüli adó főösszege 230,472¹/₂ denárt tesz ki.

Bizonyítandó lesz azonban, hogy tényleg rendkívüli adó volt-e ezen összeg, a melynek legnagyobb részét a pozsonyiak kölcsönnek nevezték? Ezen kérdés megoldása igen fontos, még pedig különösen azért, mert a városi költségvetés tényleges nagyságát igen érzékenyen módosítja. Az adószedők fentemlített elszámolásai ugyanis minden évben meglehetősen nagy összegeket tüntetnek fel oly adókról, a melyeket az illető polgárok már a rendes adóbehajtás ideje előtt közvetlenül a városházán fizették, a hol (valószínűen a városi tanács részéről) írásbeli nyugtát, u. n. *czédulát* (*Zedl*) kaptak, mely nyugtákkal azután az adófizetők az adószedők előtt, utóbbiak ismét a városi tanács előtt számoltak be.²⁾ Nagyon természetesnek látszik immár most azon feltevés, hogy a kamarás a „kölcsönjegyzékben“ foglalt összegeket szintén mint adóelőlegeket kapta kézhez, és hogy a kamarás czéduláival számoltak el a következő év adószedői. Ha ezen feltevés igazoltnak bizonyulna, úgy akkor az itt bemutatott rendkívüli adót az 1440. évi rendes adó egy részének kellene tartanunk.

Ezen feltevés ellen azonban igen sok érv szól. Az 1439—1441. években a következő adószedők szerepeltek:

1439: Hafner P., Spies Gy., Uebelfail M. és Feiertag J.

1440: Zistler M., Goldinger J., Hazzil J. és Hainburger J.

1441: Gremler S., Hopher K., Raner F. és Hager M.

Ezek között tehát *Adlat János* nem található, a ki a kölcsönjegyzékben foglalt 113 (114) zsoldot a kamarásnak fizette. Az 1440/41. évi (III. számú) kamarakönyvben a kamarás Uebelfail Miklós és Pollaner Miklós „adószedőktől“ 31 font denárt vételezett be, mint a tanács által zsoldosok fizetésére a polgárságra kivetett összeget.³⁾ Az egyik esetben tizedszedő, a másikban külön adószedők jártak el a rendes adószedők mellett. Főltűnő továbbá, hogy a jegyzék nagyobbára aranyforintokról szól, noha a rendes adót denárokból (vagyis ezüstben!) vetették ki.

1) K. II. 3. l.: Item auch an dem tag (1439. XII. 13.) hab ich U. W. kr. enphangen von dem Niklas Vbfael dy zeit Gober von dem Anlehen das dy Stat getan hat zu dem polberich fuer 7 fl auri klain gelt ye 200 d. wiener fuer 1 facit. 5 lb 6 β 20 d. w.

2) Szkv. 14. l.: Item So bringt die Sum So man den Statlewten schuldig gewesen ist, dar umb yn tzedel geben wurden facit Summa cedularum . . . V. ö. még: Ortvay i. m. II. 3. 161. l.

3) K. III. 45. l.: *Niklas Vbelfail Gober*. Item Ich Cristan Walher dy zeit Stat kamrer beken das ich enphangen hab von den erbern Niklas Vbfael vnd Niklas Pollaner paide Gober das dy Stat getan hat auf dy Soldner Am heiligen plumostertag. Anno etc XLI° (1441. IV. 9.) 31 lb d. wien.

A legfontosabb és döntő bizonyítékot pedig végül a zsoldosok fizetésjegyzékében találjuk. Itt 1440. év augusztus hó 27.-én a kamarás az eddigi zsoldosok mellé, a kiknek 140 denár heti bér járt, másokat jegyez be, a kiknek 195 denárt fizet. Utóbbiak névsora előtt minden egyes bérfizetés alkalmával világosan megjegyzi, hogy ezeket a polgároknak kell fizetniök, hogy ezeket a polgárok számára (der purger wegen) „fogadta fel“ a város.¹⁾ Miután azonban a kamarás fizette a zsoldokat, úgy világos, hogy ezen célra külön összegeket követelt a polgárságtól. Nehogy azt higgyük, hogy ezen célra elegendő volt az a bizonyos 113 zsold, itt a tényleg fizetett heti zsoldok számát mutatom be. A kamarás a „polgárok számlájára.“

1440.	VIII.	27.	---	---	---	31 zsoldot
		IX.	3.	---	---	47 zsoldot
		IX.	10.	---	---	45 zsoldot
		IX.	17.	---	---	47 zsoldot
		IX.	24.	---	---	42 zsoldot
		X.	1.	---	---	33 zsoldot
		X.	8.	---	---	32 zsoldot
		X.	15.	---	---	39 zsoldot
		X.	22.	---	---	42 zsoldot
		X.	29.	---	---	42 zsoldot
		XI.	5.	---	---	37 zsoldot
		XI.	12.	---	---	38 zsoldot

összesen tehát 475 zsoldot

egyenként $6\frac{1}{2}$ β (195 denár) összegben fizetett ki.

A polgárság tehát 441 frt 15 denárt (vagyis 92,625 denárt) tartozott a kamarának fizetni, mely összeg a „kölsönnek“ majdnem felére rúg. A kölsön tehát tulajdonképen tartozás volt. De máskülönben is bizonyítható, hogy azon összegek, a melyekről czédulákkal számoltak el az adószedők, ezen kölsönbe nem tudhatók. Az olyan elszigetelt és kicsiny

¹⁾ K. II. 673. l.: Item Am freitag noch vnser liben frawentag der Schidung (Assumptio Mariae, 1440. VIII. 19.) hat herr Ludweig Kunigsfelder (polgármester) Soldner noch der herren geschafft (aufgenommen), *den dy purger lanen schullen*, vnd man schol geben ydem 1 wochen $6\frac{1}{2}$ β d. das dy hueten sullen tag vnd nacht, wo dy herr Ludweig Kunigsfelder an schikt an dy wart, vnd su'len an geen mit dem Solt auff den Nagst kumftigen Sambstag an Sannd Stephanns tag (VIII. 20.) . . . — Az első fizetést azonban tényleg csak a következő héten jegyezte fel a kamarás. Augusztus 20-án 15 zsoldos kapott ily magas zsoldot ugyan, s valószínű, hogy ezeket is a polgároknak kellett fizetniök, de kétséget kizáró adat hiányában eltekintettem azoktól. V. ö. még K. II. 678. l.: *Soldner, dy man auff dy Purger angeslagen hat* . . . Világos tehát, hogy az „Anlehen“ szó tollhiba, és hogy helyesen „Anslag“ olvasandó.

összegekről szóló adatokon kívül, mint a melyet a rendes adónál a 450. oldalon, illetve az 1439. évi adóra nézve a 453. oldalon idéztünk, az előlegekről teljesen hallgatnak a kamarakönyvek. Ezen előlegek pedig igen magasak voltak, a mint azt a következő, a Szkv adatai alapján összeállított táblázat is mutatja.

IX. Táblázat.

A pozsonyi adószedők elszámolásai 1438—1443. közt.

(Az összegek bécsi denárookra átszámítvak.)

Év és adónem	Előírt adóösszeg	Befolyt adóösszeg			Levonás	
		a kamarás- nak beszo- gáltatva	czédulák- kal elszá- molva	összesen	behajt- hatlan adó	behajtási költségek
A) Rendes adó						
1438	433,012	350,310	71,370 ^{1/2}	421,680 ^{1/2}	8715 ^{1/2}	2616
1439	272,067	214,259	38,392	252,651	17,238	2178
1440	339,388	210,359	103,375	313,734	21,832	3822
1441	791,817 ^{1/2}	361,988	378,393 ^{1/2}	740,381 ^{1/2}	48,412	3024
1442	287,553	196,915	73,493	270,408	14,620	2525
1443	503,842	250,074	218,046 ^{1/2}	468,120 ^{1/2}	32,078	3643 ^{1/2}
Összesen	2.627,679^{1/2}	1.583,905	883,070^{1/2}	2.466,975^{1/2}	1.2895^{1/2}	17,808^{1/2}
B) 1442. évi rendkiv. adó						
I.	213,419 ^{1/2}	127,558 ^{1/2}	67,843	165,401 ^{1/2}	16,828	1190
II.	11,800	11,650	—	11,65	—	150
Összesen	225,219^{1/2}	139,208^{1/2}	67,843	207,051^{1/2}	16,828	1340
Összesítés:						
A) Rendes adó	2.627,679^{1/2}	1.583,905	883,070^{1/2}	2.466,975^{1/2}	142,895^{1/2}	17,808^{1/2}
B) Rendk. adó	225,219^{1/2}	139,208^{1/2}	67,843	207,051^{1/2}	16,828	1340
Főösszeg	2.852,899	1.723,113^{1/2}	950,913^{1/2}	2.674,027	159,723^{1/2}	19,148^{1/2}

Az 1439/40. évi kamarakönyvben kimutatott kölcsönt, ha az tényleg adóelőleg volna, az 1440. évi rendes adóba kellene számítanunk. Az ottani *czédulás* összeg azonban ezen kölcsönnek felerészét sem üti meg. Az 1441. évi magas czédulás összegébe való beszámításra már csak azért sem gondolhatunk, mert igen valószínűtlen, hogy a pozsonyi polgárság az előző évben oly nagy adóelőleget fizetett volna kölcsönképen.

a mely az illető év adóösszegét meghaladta. Másrészt pedig kimutattuk azt, hogy a polgárságot nagyszámú heti zsold fizetésére kötelezték, mely zsoldokról azonban a kamarás számolt el. Ha ezek után a kamarás eszejárása szerint akarjuk magyarázni a kölcsön szót, akkor azon feltevésnek adnatunk kifejezést, hogy a kamarás, a ki polgárok különös — az azok által birt házak fekvése által meghatározott — védkötelezettségét és abból folyó zsoldostartási kötelezettségét ismerte, a fizetés-köteles polgárok lajstromát összeállította és hozzávetőlegesen meghatározta, hogy ki-ki mily összegekkel járuljon a zsoldos összegekhez. A „háromféle“ jelző arra enged következtetni, hogy a kamarás eredetileg csak korlátolt számú polgárokat írt össze, a kiknek védköteleességét elsőrendűeknek nevezhetjük. A midőn az ezekre kivetett járulékok elégtelennek bizonyultak, a lajstromba a másodrendű védköteleseket is bevezette, végül pedig, a mikor még ezen összegek sem voltak elegendők, a hozzátoldott 114 zsoldot a legelsőrendű házbirtokosokra, a legvagyonosabb polgárookra osztotta el. Az első és a második „kölcsönt“ magahajtotta be a, míg a harmadikat a tizedszedő szolgáltatatta a kamarás kezéhez. „Kölcsön“-nek pedig azért nevezte a kamarás ezt a rendkívüli adót, mert hiszen azt remélhette, hogy ha a háború veszélye idejekorán elmúlik, az egyszerre behajtott összegből zsoldokat tovább fizetnie nem kellett volna és így visszatéríthette volna ezen összegeket.

Kihez folytak be hát akkor a *cédulas* előlegek? Erre a felelet könnyen adható, ha figyelmünkre méltatjuk azon körülményt, *hogy a kamarás nem teljesítette a város összes kiadásait.*

Ezen körülményre már *Ortvay* is figyelmeztette a szaktudományt, a ki erről a következően nyilatkozik: Meg kell . . . jegyeznünk, hogy a kamarás elszámolása t. i. a bevételek és kiadások felsorolása még nagyon elégtelen ahhoz, hogy magunknak kimerítő tudomást szerezzünk a város pénzügyi háztartásáról. A kamarás nem sorol fel minden jövedelmet, s nem minden kiadást. *Ő csak arról számol el, amit maga bevett és kiadott, de tudjuk, hogy a városi jövedelmek egy jelentékeny része a láda-urak, a polgármester vagy bíró (szabatosan a városi tanács) kezéhez jutott, kiktől aztán részben vagy talán részben sem jutottak a kamarás kezébe.*¹⁾

A középkori városi pénzügyi igazgatás ilyen rendje különben általában dívott Németországban is, a mint azt többek közt például *Bücher* Majna melletti Frankfurt városára nézve felhozza.²⁾

1) I. m. II. 3. 167—168. l.

2) „Zunächst kannte das Mittelalter das Princip der fiskalischen Kasseneinheit nicht . . . Vielmehr fiel der städtische Haushalt in eine Reihe getrennter Departements auseinander . . .“ *Zeitschr. f. Staatsw.* 52. k. 7. l.

Ennélfogva a pozsonyi kamarakönyveknek az illető év adójövedelmének teljes összegét *szükségképen* tartalmazniok nem kellett, sőt keresnünk kell az olyan adatokat, a melyek segítségével legalább hozzávetőlegesen meghatározhassuk, hogy a kamarakönyvekben nem foglalt kiadásokat mily jövedelmek segítségével fedezte a város. A városi kölcsönök és bérletek tárgyalásánál alkalmunk lesz ráutalni arra, hogy azon összegek, a melyek IX. táblázatban mint *czédulás* előlegek szerepelnek, alig voltak elegendők mindazon kiadások fedezésére, a melyekről a kamarakönyv meg nem emlékezik.

Az adószedők elszámolásainak táblázatából kivehetjük továbbá azt is, hogy a kamarás által feljegyzett adójövedelmek csak a pozsonyi 1440. évi *tiszta* adójövedelmeknek egy részét képezik. Megállapítandók lesznek a nyersjövedelmek, illetve az 1440. évi adókiadás előirányzata. Erre az adószedők elszámolásaiban foglalt adatokat fogjuk felhasználni a következő módosításokkal. Az 1440. évi adószedők Wymperger kamarásnak 204,350 denárt adtak át, az elszámolásnál azonban 210,359 denár összegét említenek. A különbség onnét eredt, hogy az adószedők nemcsak egy, de több kamarásnak szolgáltatták be az adójövedelmeket. Jelen esetben is Wymperger utódai vették fel a 6009 denár magasságú különbséget, a mely tehát 1440. év *után* folyt be, és így az 1440. évben hátráléknak szerepel. Wymperger azonban az egyik adózótól közvetlenül 4800 denárt kapott, mely összeg az adószedők elszámolásában a czédulás összegben foglaltatik. Így ezen adójövedelem a czédulás összegből vonandó le, a melynek maradéka mint közvetlenül a városi tanácsnak teljesített lerovás fel lesz tüntetve. A rendkívüli adónál először is az 1439. évi adóhátrálékot elkülönítve az előírásba, a lerovásba is fogjuk helyezni, azután pedig azon 1 zsoldösszeget, a melylyel kevesebbet kapott a kamarás, mint a mennyi a rendkívüli adó jegyzékébe jegyeztetett, behajthatatlannak fogjuk venni. Az így helyesbített adókimutatást a 458. oldalon levő X. táblázatban részletezzük.

A város *kölcsönügyleteit* czélszerűbben a kiadások kapcsán fogjuk elemezni. Itt a bevételek körében csak felsoroljuk azon kölcsönösszegeket, a melyek a kamarakönyv bevételei között szerepeltek. Az 1439/40. p. ü. évben a pozsonyiak felvettek:

Keresztény polgároktól	---	---	---	---	645	arft.
Egyházi személyektől	---	---	---	---	215	„
Zsidóktól (részben zálogra)	---	---	---	---	663	„
				összesen	1523	arft.

X. Táblázat.

Az 1440. évi adójövedelem teljes nagysága.

A d ó n e m	Előírás	L e r o v á s					Lerovás összege
		a kama- rásoak fizetve	a városi tanácsnak fizetve	behajt- hatlan adórészlet	behajtási költség	Hátralék	
Rendes adó hátraléka 1439. évről	1400	1400	—	—	—	—	1400
1440. évi rendes adó	339,388	209,150	98,575	21,832	3822	6009	332,388
Idegének boradója	5400	5400	—	—	—	—	5400
Zsoldosok fizetése előírt rendkiv. adója.....	225,817 ¹ / ₂	225,622 ¹ / ₂	—	195	—	—	225,817 ¹ / ₂
Napszámok „ „ „ „	2700	2700	—	—	—	—	2700
Zsidók rendkívüli adója	750	750	—	—	—	—	750
Összesen	575,455 ¹ / ₂	445,022 ¹ / ₂	98,575	22,027	3822	6009	575,455 ¹ / ₂

összeget.¹⁾ Denárookra átszámítva a felvett kölcsönök összege 319,830 denárt tett ki.

Belgazdasági bevétel csak 10 artra (2100 denár) rugó-tételben lett feltüntetve, a midőn a kamarás eladott só árából vételezte be ezen összeget.²⁾ A középkori számvitel kezdetlegességéből következik, hogy ezen bevételi főczim alatt oly kis összeget mutattak ki. Itt ugyanis mindazon nyerstermények becsárait kellett volna elkönyvelni, a melyeket a pozsonyi tanács a városi gazdaságban termelt és legnagyobb részben fel is használt. Más kamarakönyvekből arról is értesülünk, hogy a város ház- és pinczebérek fejében még készpénzjövedelmekhez is jutott, a melyeket szintén ezen főczim rovatai közé kellene iktatnunk. Utóbb említett jövedelmek ugyan meglehetősen csekélyek voltak, azonban annál nagyobb azon nyerstermények értéke, a melyet a város saját gazdasági üzemeiben termelt. Ugy a városi kőbányák,³⁾ mint a városi erdők⁴⁾ azon nyersanyagokat szolgáltatták, a melyekből a város erdő-sítései épültek. Természetes, hogy ép oly érdekes, mint tanulságos volna ezen termények értékének pontos megállapítása. Ettől azonban eltekin-tenünk kell, miután úgyszólván minden támpontot nélkülözünk arra nézve, hogy az e fajta bevételeket legalább megközelítően kiszámíthassuk.

Másképen áll ez a város által a maga üzemében behozott, szét-osztott és elárusított sóra nézve. A szabad sóbevitel királyi engedélye már régtől fogva a város legbecsebb kiváltságához tartozott. Pozsony ezen engedély alapján bárhonnan szabadon importálhatott sót, csak a harminczadot, még pedig természetben (azaz 30 mértékegység után egyet) kellett fizetnie. A midőn a város a harminczadot kibérelte, úgy akkor ezen sóharminczad jövedelméhez is jutott, ámbár nem tartom kizártnak, hogy a sóharminczad, — a mint azt *Ortway* felteszi,⁵⁾ — külön bérletnek substratumát képezte. A két feltevés közötti döntés annyiban fontos, a mennyiben a külön sóbérlet beigazolásánál a város ezen jövedelmét csak azon időponttól kezdve számíthatjuk, a mikor tényleg külön sóharminczadról van tudomásunk. Ezen időpontot az 1444. évben keltezhetjük. Ezen évtől kezdve úgy a kamaraszamadá-

1) K. 3 II. 3—5. 1. idézve *Ortway* II. 3. 132—134. 1. A keresztény polgároktól felvett összegek között egy 1000 frtos kölcsönnek két, összesen 256 frtra rugó részlete, bor-vételre ad hoc felvett 200 frt, és egy részben zálogra felvett 189 frtos kölcsön szerepel. Egyházi személyek közül a pozsonyi káptalan 50 frttal, két szerzeteskonvent pedig összesen 165 frttal segítette ki Pozsonyt akkori pénzzavarából.

2) K. II. 1.: . . . „von des Salczs wegen von dem Niklas Leynbater das vnser genediger Herr der kuenigk der Stat geben hat 10 flor auri.“ Idézve *Ortway* II. 3. 107. 1.

3) *Ortway* i. m. II. 3.

4) *Ortway* i. m. II. 3.

5) *Ortway* i. m. II. 3. 108. 1.

sokban, mint más forrásokban a sóharminczad jövedelmének rendszeres elszámolását találjuk.¹⁾ A sóharminczad jövedelme évi 100—160 aranyforint körül ingadozott, a mi egy 3000—4800 arft értékű évi sóbehozatalnak felel meg.²⁾ Így hát az 1439/40. pénzügyi évben, még akkor is, ha felteszük, hogy a sóharminczadot ezen időben külön kezelte a város, ezen nehezen igazolható tétel a költségvetést alig 1—2⁰/₀-al emelné, a miért is nyugodtan eltekinthetünk attól, hogy a bevételt ezen évben is supponáljuk.

A kiadási tételekből azonkívül még az világlik ki, hogy különösen az erődítések építésénél, valamint más czelokra is, városi fát és köveket használtak fel a pozsonyjak. Ezen terményeknek a becserértékét hozzávetőleg — természetesen csak igen felületesen — más adatok híján akképen állapíthatjuk meg, ha az erődítési munkálatoknál fizetett munkabéreket összehasonlítás czéljából megtekintjük. Ezen pénzügyi évben fizetett a kamarás az erődítések építkezéseinél:

kézművesek munkabéréért	7792 denárt
napszámokért	174,423
összesen	182,215 denárt

Nem lesz túlmerész azon állítás, hogy az ezen munkálatoknál felhasznált anyag (a készpénzen vett anyagtól eltekintve) legalább is annyiba került, mint a mennyit napszámokért fizettek. Nagyon is valószínű, hogy a város belgazdaságában termelt építési anyag értéke ezen becslést jóval felülmulta, de czéljainkra való tekintettel megelégedhetünk avval, ha ezen anyagot kerekszámban 180,000 denárra becsüljük. Ezen összeget természetesen a kiadások tárgyalásánál figyelembe fogjuk venni.

Sokkal fontosabb a következő két főczím, a melyet czélszerűségi okokból együttesen fogunk tárgyalni. A kamarás feljegyzéseiben úgy a *tizedbérlet*, mint az *italmérés* jövedelmei gyanánt igen tekintélyes összegeket találunk. A tételek részletezése a következő:

¹⁾ A sóbevételt azon czím alatt: Innemen des Salcz dreyssigist,“ így K. VIII. 21. l., K. IX. 31. l., K. X. 33 l. stb., a bevett só eladásából került összegeket pedig „Gelt von dem Salcz“ czím alatt, pl : K. VII. 35. l. (a nyersót akkor külön hivatalnok, a „Salczkammer“ kezelte, v. ö. *Ortway* i. m. 107. l.), K. VIII. 25. l. K. IX. 33. l. stb.

²⁾ *Ortway* (i. m. 108. l.) téved, a midőn a sófogyasztás jelenkori „óriási“ emelkedéséről beszél. Meg kell ugyanis jegyeznünk, hogy a sóharminczad bruttójövedelmét harminczadal szoroznunk kell, hogy a városi sóimport nagyságát kapjuk. Ezt pedig a lakosság számához kell viszonyítanunk. Ha az *Ortway* által kimutatott pozsonyi évi sójövedelmet a jelenkorban (619650 kor.) a lakosságnak 60000-re leszállított számához viszonyítjuk, akkor jut egy egyénre évi sófogyasztás 10327 korona. 1447—49. években, a mely időben Pozsony lakossága 4000 főre becsülhető, az egy főre jutó évi sófogyasztás *mai értékben* 8—12 korona között ingott. Tekintetbe veendő, hogy a só ára a középkorban bizonyára csekélyebb volt mint mostanában.

A) Italmérés.

Kimérés czéljából összevásárolt bor után¹⁾ 1169 w 4 β 6 dn és 52 forint,

„Tramini“ bor kimérése után²⁾ 479 w 83 dn,

„font“ (geflochten) bor kimérése után³⁾ 168 fl, 37 w 4 β és 17 dn,

kicsinyben kimért tizedbor után⁴⁾ 1288 w 5 β 26 $\frac{1}{2}$ dn folyt be a kamarás kezéhez. Ezen összegek denárookra átszámítva a következően vonhatók össze:

Kimért közönséges bor	291,606	denár
Tramini bor	43,043	„
Font bor	44,297	„
Tizedbor	309,296 $\frac{1}{2}$	„

Italmérés nyers jövedelme 688,242 $\frac{1}{2}$ denár

B) Tizedbérlet.

Gabonátized készpénzjövedelme⁵⁾ 70 w és 18 arft, — bortized készpénzjövedelme⁶⁾ 6 w 2 β , — megnevezetlen termények készpénzjövedelme⁷⁾ 25 w volt. Azonkívül nagyban (hordószámra) adott el a város természetben behajtott bortizedet, még pedig egy izben 656 arft 46 w 4 β és 24 d., egy másikban 637 $\frac{1}{2}$ arft összegért.⁸⁾ Ezen főczím bevétele denárookban kitett:

Készpénztized után	28,080	denárt
Nagyban eladott bor után	282,819	„

Tehát összesen 310,899 denárt

A tételek eme részletezésénél elsősorban kifogásolható volna, hogy miért soroltam a kicsinyben eladott tizedbor utáni jövedelmet az italmérési bevételekhez. Ezen intézkedést azért tartottam szükségesnek, mert e bevételben kétféle jövedelmi elem foglaltatik, a mely csak úgy választható el, ha kiszámítjuk a tizedbor nagybani árát (tizedjövedelem), ezen átlagárt a kicsinyben kimért borok térfogata után megállapítjuk, és az így nyert összeget a kimérés jövedelméből levonjuk. Vagy hogy modern kifejezéssel éljünk: a tizedjövedelemnél *bevételbe*, az italmérés jövedelménél pedig *kiadásba* helyezzük a kicsinyben kimért tizedbor nagybani átlaga után megállapított értéket.

1) K. II. 13—28. l., idézve *Ortway* i. m. II. 3. 41. sk. l.

2) K. II. 10. l., idézve *Ortway* u. o. 43. l.

3) K. II. 53—54. l., id. *Ortway* u. o. 45. l.

4) K. II. 93—104. l., id. *Ortway* u. o. 42. l.

5)—7) K. II. 1. l. idézve *Ortway* u. o. 156—157. l.

8) K. II. 59, 60, 93. és 94. l. Id. *Ortway* u. o. 46. l.

Ezen számítást egyúttal össze kell kapcsolnunk azon vizsgálatokkal, a melyek a természetbeli tizedjövedelem teljes nagyságának megállapítására czéloznak. A kamarás ugyanis nemcsak az eladott tizedborokról, de a tizedképen bevett borról általában számol el. A város ezen bornak csak egy részét adta el és mérte ki készpénzért, a fennmaradó bormennyiséget egyesek részben hitelben vásárolták, részben pedig ajándékba kapták. A kamarás összesen 139 ternarius (dreyling = 20 akó), vagyis 2780 akó bort kapott tized fejében.¹⁾ Ebből először is 7×20 akót feltöltésre használtak, a megmaradt 132 huszas-akóból 45-öt kicsinyben mértek ki, 11-et pedig elajándékoztak. A megmaradt 76 huszas-akót nagyban adták el.²⁾ Utóbbi czimben ismét hármas felosztást eszközölhetünk. Így maga a tizedszedő is adott el borokat, a melyeknek vételára csak részben folyt be a kamaráshoz, továbbá a kamarás készpénzen adott el bizonyos bormennyiséget, a hátralék pedig hitelben kelt el. A készpénzért eladott bor után a kamarás bevételezett:

9(6) húsz-akós-ért, egyenként $32\frac{4}{9}$ aranyforint-jával számítva	292 aranyforintot ³⁾
2 húszakós-ért à 31 arft	62 „
5 „ à 29 „	145 „
4 „ à 28 „	112 „ ⁴⁾

1) K. II. 100. 1: Item der czehent wein sind gebesen 100 vnd 40 dreiling minus 1 T(ernarius). A bormértékekre nézve v. ö. *Városi adózás* cz. munkámat passim.

2) A kicsinyben kimért bor részletes kimutatásától itt helyszüke miatt el kell tekintenem; az ajándék borból kaptak a pozsonyi várnagy 2, a városi agghajlék szegényei 1, a királyné és Czillei Ulrik gróf 6, Albrecht osztrák herczeg 1 és az esztergomi primás őrnöke a izedbérlet ügyében tanusított jóvoltáért 1 huszas-akót.

3) Ezen tétel egyike a kamarakönyv legérdekesebbjeinek. A kamarás feljegyzése szerint egy olműzsi polgár 6 huszakóst vett 32 frtjával, de a vételárral adós maradt. Két pozsonyi polgár utólag kifizette tartozását, az egyik 200 frtot, a másik 92 frtot adott. De $6 \times 32 = 192!$ Így tehát első látszatra *óriási számhibával* állunk szemben: a kamarás — még pedig saját *kirára* — száz aranyforinttal tévedt. Ezt a pontatlanságot bírálatalanul nem fogadhatom el, noha a kamarakönyvek beható tanulmányozása elég alapos számhibákkal ismertetett meg. Magyarázatul azt hozom fel, hogy az adós valószínűen előbb (tán még a tizedszedőtől) vásárolt bor vételára fejében tartozott 100 frttal, vagy hogy a kamarás a hordó jelölésében tévedt, s nem 6 ternarius hanem 6 *fudert* (à 30 akó) kell olvasnunk. Az utóbbi teltevés elfogadása mellett kapjuk a fenti tételt, ugyanis 9 huszakós (= 6 fuder) per $32\frac{4}{9}$ frt = 292 frt.

4) Ideszámítva 2 huszas-akót 28 forintjával, *a forintot 204 denárba* számítva, mely összeg 47 ƒ 4 ƒ 24 dnár-ra rug. Számhiba itt 1 ƒ denár (240 denár), árfolyamvesztesség pedig 336 denár (azaz 56×6 denár.)

Hitelben eladott: ¹⁾

7	húszakóst	27	arftjával	---	---	---	---	---	---	---	---	189	arft
15	"	28	"	---	---	---	---	---	---	---	---	420	"
1	"	29	"	---	---	---	---	---	---	---	---	29	"
4	"	33	"	---	---	---	---	---	---	---	---	132	"
10	"	34	"	---	---	---	---	---	---	---	---	340	"
6	"	35	"	---	---	---	---	---	---	---	---	210	"
1	"	36	"	---	---	---	---	---	---	---	---	36	"
4	"	36 ^{1/4}	"	---	---	---	---	---	---	---	---	145	"

Összesen tehát a kamarás készpénzen 20, hitelben pedig 48 húszakóst adott el, a fenmaradt 8 húszakóóról fel kell tételeznünk, hogy azokat a tizedszedő bocsátotta árúba, mely tevékenység nyomait a kamarakönyvben is találjuk, a midőn a kamarás 101 frtnyi hátralékot vételez be olyan bor után, a melyet a tizedszedőtől vettek.²⁾

Az eladott húszakósok legkisebb egységára 27 aranyforint volt. Átlagban sokkal magasabb összegek folytak be egy húszakósért, a melynek átlagára a készpénzért eladott bornál (611:20) 30'55, a hitelben eladott bornál (1501:48) 31'27, az egész bormennyiségnél (2112:68) 31'06 aranyforintot tett ki. Nem fogjuk tehát túlbecsülni a tizedbor becsértékét, ha azt húszakónként a legkisebb egységára, azaz 27 aranyforintra becsüljük. Modern elvek szerint szerkesztett költségvetésben tehát a tizedbérlet bruttójövedelme alatt 139 húszakóst 27 aranyforintjával kell elkönyvelnünk. Minthogy azonban ezen borkészlet az utántöltés alatt 7 húszakóval megfogyott, a fenmaradt bormennyiség egységára $139 \times 27 : 132 = 28'431$ aranyforintra becsülhető.³⁾

Ezen becslés alkalmazása mellett immár a következő felállítást eszközölhetjük:

¹⁾ A kamarás a hitelben eladott borok vételár részlete fejében az egyik adóstól 637'5 arftot vett be.

²⁾ K. II. 93. l.: Item Am Sontag Oculi In der vasten hab ich Vreich Wimperger kromer enphangen von herrn Rosgon (a pozsonyi ispán) von 4 wein (ternarius?) wegen dy ym der Johannes Adlat verkauft hat als er der Zehet wein gewaltig ist gebesen das man der Kranich pergerin gegeben hat an ir geldschuld dy is dy Stat schuldig ist gebesen von wein wegen 76 flor. auri. U. o. 94. Japón még egy hasonló 25 frtos tétel.

³⁾ Egy akónak becsértéke tehát 1'4216 arft, vagyis 16 kor. 35 f., egy hektoliteré pedig 2'6251 arft. vagyis 30 kor. 19 f. volt. A legdrágább (36^{1/4} frtos) bor akója 1'8125 arftba, vagyis 19 kor. 94 f.-be, hektoliterje pedig 3'3470 arftba, vagyis 38 kor. 49 fillérbe került. Az átszámításnál a pozsonyi akó 54'1527 liternek vétetett. V. ö. *Városi adózás* cz. munkámat 32. l.

XI. Táblázat.

A tizedbérlet borbevételének előirányzata aranyforintokban.

A bevételezett bormennyiség hova fordításának megnevezése	köbirtalmi huszas-akók- ban		Előirányzat ösz- szege	A kamarás kész- pénzbevétele	Más városi közeg bevétele	Ajándék és ár- folyamvesztés	Hátralékban maradt
	egységár aranyforint- ban	ban					
1. Ajándék ---	11	28:431	312:741	—	—	312:741	—
2. Előbb eladva ...	8	28:431	227:448	101 000	126:448	—	—
3. Nagyban eladva	20	28—32	611:000	608:257	—	2:743	—
4. Hitelben „	48	27—36	1501:000	637 500	—	—	863:500
5. Kimérve ---	45	28:431	1279:395	1279:395	—	—	—
Összesen	132	27—36	3931:584	2626:152	126:448	315:484	863:500

Ezen táblázat negyedik hasábjának első három száma egyenlő azon összeggel, a melyet a nagyban eladott bor után befolyt jövedelemként ezen fejtegetések elején in crudo kimutattunk,¹⁾ a negyedik szám pedig azon összegnek felel meg, a melyet a kimért tizedborok értéke után a tizedbérlet főcíme alatt elkönyvelnünk kell. Az italmérés főcímét természetesen ezen összeggel apasztani fogjuk. Ha a kimért tizedbor jövedelmét aranyforintokra átszámítjuk, úgy ezen összeg, vagyis 1427:84 arft²⁾ a levonás megejtése után 193:445 aranyforintra, vagyis 40,625^{1/2} denárra zsugorodik össze. Megemlítjük, hogy a kicsinyben eladott tizedbor egy huszas-akója után átlagban 32:729 arft folyt be, így a nagyhani átlagértékkel szemben a nyereség egy huszas-akónál 4 298 arftot, vagyis 15:12^{0/0}-ot tett ki.

A tizedbérlet és az italmérés tiszta jövedelmét alkalmam lesz a kiadások részletezése kapcsán kimutatni. Itt csak azt említem meg, hogy a város ezen évre az érseki tizedet 4000 aranyforintért bérelte ki,³⁾ s így nyilvánvaló, hogy ezen üzlet nem hajtott nagy jövedelmet a városnak, sőt hogy egyáltalán jövedelmező sem volt. A tizedbérletet tisztán oly czélú pénzügyi műveletnek kell tekintenünk, a melylyel a város ad hoc nagyobb összegeket iparkodott kézhez kapni. Az esztergami

¹⁾ 45 3 24 d. = 53:257 arft, így: tehát 656 + 53:257 + 637:5 = 101 + 608:257 + 637:5.

²⁾ 308 296:5 : 210 = 1427:84.

³⁾ *Ortway* i. m. II. 3. 329. 1.

primás csak hosszas utánjárás után, elkésve kapta meg a bérösszeget, s úgy látszik, hogy a várossal üzleti összeköttetésbe ezután nem is bocsátkozott egyhamar, mert a XV. század hatvanas éveit végéig tizedbérletről többé nem értesülünk.

A két főcímben a kamarás készpénzjövödelmét a kimért tizedbor bevételének felosztása után következően határozhatjuk meg:

Italmérés	419,571 ¹ / ₂ denár
Tizedbérlet	579,570 „

A *harminczad* kezelését Pozsony 1440. év június hó 2-án kezdette meg.¹⁾ U. a. év július hó 9-én első ízben kapta a kamarás a harminczad bevételének egy részletét.²⁾ Összesen 51 ř 9 β 20 d. és 193 arft folyt be e címen a kamaráshoz, vagyis 53,060 denár. Nyilvánvaló, hogy ismét tisztajövedelem jellegével bíró bevételről van szó. A harminczados egy 3 év és 1 hó nagyságú időről számolván el, a harminczad ez időbeli nyers bevételeit 3370 arft 91 denár, azaz 707,791 denár összegére teszi. Feltéve, hogy a harminczad nyers bevétele az egész időszakra egyenletesen eloszlott, egy hónapra 19,129¹/₂ denárnyi nyers bevétel jut. Az 1439/40. pénzügyi évben csak az utolsó négy hónap ideje alatt működött a harminczados és így ezen időszak nyers harminczadbevétele a fenti feltevés mellett 76,518 denárra becsülhető. Ugyancsak működésének egész ideje alatt 100 arft és 42 denár összegre rugott a harminczados fizetése, a melyből egy évre majdnem teljes pontossággal 32 arft, egy hónapra pedig 2²/₃ arft, vagyis 560 denár jutott, négy hónap alatt a harminczados pedig 2240 denárnyi fizetést élvezett. Így tehát a pozsonyi harminczadbérlet nyers jövedelmét az 1439/40. p. ü. évben 76,518 denárra becsülvén, ezen összegből dologi kiadásokra (különösen a bérösszegre) 21,218 denár, személyi kiadásokra (a harminczados fizetésére) 2240 denár, tiszta bevételre pedig a kamarás által bevételezett 53,060 denár esik.

A múlt pénzügyi kornak pénztármaradványáról már fentebb emlékeztünk meg és így fejtegetéseink végére értünk. Összefoglalván az eddig felhozottakat, Pozsony városának 1439/40. évi költségvetését a következően állapíthatjuk meg.

1) Szkv. 277. l. (F. 71.). Vermerkt das . . . geraitt ist worden mit dem Mathia Ochsel der da das dreyssigist hat Inn gehabt an hannden der Stat und hat das Ingenomen an phincztag noch peternelle virginis Anno XL mo . . . (Az első városi harminczados (Stat dreyssker) elszámolásának kezdete.)

2) K. II. 49. l: Item Am Sambstag vor Margarethe virginis hab wir enphangen zu dem ersten Mal von dem dreissigist von dem Mathia Ö,ssl . . .

XII. Táblázat.

Az 1439/40. évi előirányzat és nyersbevétel denárookban.

Bevételi főcím	Előirányzat az 1439/40. pénzügyi évre	Nyers bevétel			Hátralékban maradt
		kamarás	más városi hatóság	összesen	
Hid- és révjog... ---	85,163	85,163	—	85,163	—
Vásárjog ... ---	1350	1350	—	1350	—
Közigazgatás ... ---	3250	3250	—	3250	—
Adók ... ---	375,455 ^{1/2}	445,022 ^{1/2}	102,397	547,419 ^{1/2}	28,086
Kölcsönök ... ---	319,830	319,830	—	319,830	—
Belgazdaság ... ---	182,100	182,100	—	182,100	—
Italmérés ... ---	419,571 ^{1/2}	419,571 ^{1/2}	—	419,571 ^{1/2}	—
Tizedbérlet... ---	853,712 ^{1/2}	579,570	92,807 ^{1/2}	672,377 ^{1/2}	181,335
Harminczadbérlet ...	76,518	53,060	23,458	76,518	—
Pénztári maradvány	630	630	—	630	—
Összesen	2.517,580 ^{1/2}	2.089,547	218,662 ^{1/2}	2.308,209 ^{1/2}	209,371

A XII. táblázatban a kamaráshoz befolyt összeg a kamarakönyv adatai alapján kimutatott összegnél azon 180,000 denárral nagyobb, a melyre a házilag előállított építési anyagot becsültük. A más hatóságokhoz befolyt jövedelemként kimutattuk: a) az adóknál a czédulás összegeket és az adóbehajtási költségeket, mely utóbbiak ugyanezen czímen kiadásba helyezendők, b) a tizedbérletnél a tizedszedőhöz közvetlenül befolyt összeget, valamint az ajándékbór becsértékét, s végül c) a harminczadbérletnél a nyers és tiszta jövedelem közötti különbözetet. Hátralékban maradt az adóknál a tényleges adóhátralék és a behajthatlan adóösszeg, a tizedbérletnél pedig a hitelben eladott bor eladási árának a pénzügyi év végéig be nem folyt része. Az előiránnyal szemben a város bevétele 8·32⁰/o-al kisebb, a tényleges bevételből pedig 89·54⁰/o jutott a kamarás kezéhez. Ismét látjuk tehát, hogy ezen tisztviselőt joggal illeti meg a város *pénzügyi főtisztviselőjének* czíme.